

NÉZŐ ISTVÁN

Egy alkancellár Kisvárdáról

Szögyény Zsigmond (1775–1826)

Vannak emberek, akiket – bár tevékenységükkel kiemelkedtek kortársaik közül – szülőhelyük mégsem tartja számon, mint például a kisvárdai Szögyény Zsigmond alkancellárt.

A családi háttér

A Szögyény család ősi fészke az Esztergom megyében található Magyar- és Német-szögyén helység volt. A família eredetét a családi legendárium Szent István koráig vezeti vissza. Egy Pozsonyban nyomtatott XVII. századi verses krónika szerint Szögyénynek egy Lovász nevű ősatya „a király egyik pajzshordozója volt; valószínűleg ez az ő volt ama pápai követnek az útmutatója, aki Szent István királynak apostoli királylává történt megkoronázata után a tizenkét apostolt ábrázoló képet és egy kardot hozott, amely karddal Szögyényt és még más két nemest, Pázmán lovag ó-német szokás szerint lovagá ütötte.”¹ A család első ismert őse Szögyény Sebrid (Sebridus de Szwgen) 1297-ben halt meg.²

Hunyadi Mátyás 1466. július 15-én Székesfehérváron kelt adománylevelében Szabolcs és Zemplén vármegyékben fekvő birtokokat adott a családnak.³ Mindkét vármegyében az előkelő nemesek közé tartoztak. A família Szabolcsban Ajak, Kisvárda, Eszeny és Döge községekben bírt földesúri joggal.⁴

A családi címer

A család címere négyelt pajzs, szív pajzssal, ebben kék mezőben zöld alapon ezüst galamb csőrében madártollal. A nagy pajzs első és negyedik mezejében arany fészekben fiát vérevel tápláló pelikán látható. A második és harmadik vörös mezőben, zöld alapon kétfarkú aranyoroszlán a baljában, illetve a jobbában szablyával. A sisakdíszben jobb lábával követ tartó, jobbra fordult fél lábón álló daru található. A jelmondat: *A királyért és a törvényért.*

¹ Szögyény-Marich László. Pesti Hírlap, 1893. 322. sz. 8.

² Magyar nemzeti zsebkönyv 2. rész. Budapest, 1905. Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság, 608.

³ MNL DL 105436.

⁴ BOROVSKY SAMU (szerk.): Szabolcs vármegye. Budapest, 1900. Apolló Rt., 534.

Zsigmond nagyapja, János Máté (1702–1757) előbb helyettes tartományi biztos (1737), majd miután III. Károly „az ősi alkotmány helyreállítását tűzte ki feladatául, s a királyi helytartó-tanácsot, mint a nemzeti jogok ellenőret s egyszersmind a fejedelmi hatalom képviselőjét létre hozta: tanácsosai egyikévé Szögyény János Mátét nevezte ki.”⁵ A Helytartótanács 1724-ben kezdte meg működését, s igen jól sikerült a nemzeti jogokat „ellenőriznie”.

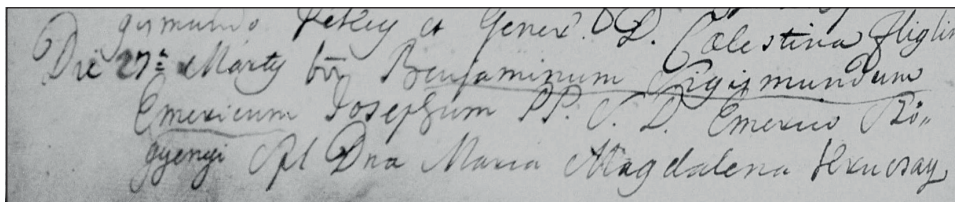
Az ő neje Jékey Mária Zsuzsanna, akinek több gyereke született, köztük Imre, 1732. november 1-jén.⁶ Ő szabolcsi alispáni rangot viselt és szintén királyi tanácsosságot nyert. Felesége is neves családból származott, nádfői Krucsay Mária Magdolnának hívták, 1740. szeptember 11-én született Panyolán.⁷ Elhunyt Kisvárdán 1775. március 27-én.⁸ A férje 1806. október 1-jén követte.⁹

A pár frigyéből ismerjük a következő leszármazottakat:

- Jánost (1763. május 8.),¹⁰
- Ferencet (1764. október 12.), a későbbi zempléni alispánt,
- Borbálát (1766. szeptember 23.), korán elhunyt,
- Magdolnát (1768. szeptember 9.) lengyelfalvi Eröss György felesége lett,
- Borbálát (1771. április 4.),
- Zsigmond Imre József 1775. március 27-én született Kisvárdán, ahol az apja mint alispán lakott.¹¹ Az anyja aznap hunyt el, a szülésbe halt bele.

A címer másik változata

Bejegyzés a kisvárdai római katolikus anyakönyvben

Imrének egy második felesége is volt, mégpedig a Siskovics Ferenc és Kállay Katalin házasságából származó Siskovics Mária (Debrecen, 1749. december 30. – Debrecen, 1809. szeptember 20.).¹²

⁵ Y: Szögyény László: Vasárnapi Újság, 1865. 50. sz. 1. [Y, 1965]

⁶ <https://tinyurl.com/4wfdxvsy>

⁷ <https://www.geni.com/people/M%C3%A1ria-Krucsay/6000000021732893808>

⁸ <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:939J-XPTJ-X?i=408&cc=1743180>

⁹ <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:939J-XPTZ-M?i=424&cc=1743180>

¹⁰ <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:939J-XPRM-9?cc=1743180>

¹¹ <https://tinyurl.com/3f6xdfv6>

¹² <https://www.geni.com/people/M%C3%A1ria-Siskovics/6000000008658579989>

A gyermek Zsigmond oktatását először az atyai házban kezdték, neveltetése „egyszerű és magyaros vala... Ő, a minék született, annak is neveltetett, tudniilik magyarnak; és nem ennek, németnek és francziának egyszerre.”¹³

Arról, hogy hol volt a családi kúria, a XIX. század végén még tudtak a kisvárdaiak: „Curiális stülű ház áll a református paplak után. A múlt század végén hírneves úr lakta: Szögyény Zsigmond kir. alkancellár és Pestmegye helyettes főispánja, hitvesével, Pászthory Juliannával, a híres Pászthory Sándor fiumei kormányzónak leányával. E házban élte gyermekkorát fiok is, a két év előtt meghalt főrendiházi elnök, Szögyény Marich László.”¹⁴

A szülői ház az ún. régi plébánia. Ez az átalakított, földszintes, klasszicista jellegű, négy dőroszlopos, háromszögű oromzattal, fedett előcsarnokkal bíró ház az egyik legrégebbi kisvárdai épület. A báró Horváth család kezdte építtetni 1772-ben,¹⁵ később a Szögyény család tulajdonába került.

Szögyény Zsigmond szülőháza

A pályafutás

Gombolyítsuk tovább Szögyény Zsigmond életének fonalát! Az ifjú az alsóbb iskoláit Debrecenben, a piaristáknál végezte, majd tanulmányait ezt követően Kassán és Pesten folytatta magasabb szinteken. Utóbbi helyen jogot tanult. A Martinovics-féle

¹³ FÁBIÁN GÁBOR: Néhai Méltóságos Magyar és Német-Szögyényi Szögyény Zsigmond Ország Al-Kancellárja, Pest. Pilis és Solt Vármegyék Fő Ispányi Helytartója, és Sz. István Apostoli Király Jeles Rende Commendátora Ő Méltóságának Élet-rajza. Tudományos Gyűjtemény, 1828. 5. sz. 64. [FÁBIÁN, 1828.]

¹⁴ VADÁSZ MÓR: Körutazás a városban V. rész. Kisvárdai Lapok, 1890. 28. sz. 1. [VADÁSZ, 1890.]

¹⁵ VIRÁGH FERENC: Adatok Kisvárdai történetéhez, vál. Ács Zoltán, Nyíregyháza, 1981. JAM, 91.

szervezkedők 1795-ös kivégzése kapcsán az apja azt írta Zsigmondnak, hogy a történektől végre megtanulhatja a fia is, hogy hiábavalóság hivatalok után epekedni, s inkább a régi bölcsere érdemes hallgatni, s hogy a szív nyugalma tesz boldoggá, nem a rang vagy a gazdagság.¹⁶

Zsigmond 1796-ban végzett a tanulóyaival. 1797-ben írta neki Kisvárdáról az apja azt a levelet, amelyben Zsigmond új posztjáról, pénz küldéséről, de leginkább a magyar viselethez és szellemiséghez való ragaszkodásról esik szó a nevelő célzatot sem nélkülöző mondandóban:

„Édes fiam! ... adod tudtomra, hogy a méltóságos gubernátor honoralis concipitának szándékozik kinevezni, és hogy ezen főstnek 40 rénusi forint legyen az taksája. Igaz ugyan, hogy a mostani sokféle könnyű állásokra nézve 40 forintok kivetése nem kevés költség, de hogy ebben is ne vádolhassál, hogy meghúztam segedelmemet, ime megengedem, hogy mihelyt Laibachból fölveszed az angazsát báró Kaisersteintől, abból fizesd ki, és én mostan velem lévő és Bécs felé utazó generális báró Euzenberggtől felküldöm, hogy eö Bécsből neked általszállitassa.

...Mindezen szükségét pedig te nem szenvednéd, ha orrodnál tovább néztél volna és hazulról vitt böcsületes magyar köntösödnél nagyobbra nem becsülted volna az idegen cundrát, az magyaron csömört okozó öltözetet, melyekbe öltözni, – annyival inkább rájok költeni vétek. ...holott minden nemzet előtt igen becses a magyar öltözet és minden okosan gondolkodó nemzet, a maga nemzeti öltözetét akárhol is meg nem szégyenli, az csapodároknak és szeles eszüeknek tartja azokat, kik magukét megvetvén másokét jobban becsülik. ...hidd el fiam, hogy az ilyesmi idegen ruházatú magyarok csak a szeles gondolkodásuaktól becsültetnek, de a jól gondolkozók előtt szeles eszüeknek ismertetnek.”¹⁷

Zsigmond a fiumei Kormányzószéknél afféle gyakornokként helyezkedett el. Alacsony beosztása ellenére odaadásával, buzgalomával és hivatástudatával felhívta magára a fiumei kormányzó, Pászthory Sándor figyelmét, aki egyre jobban beavatta a saját hivatali munkájába, és baráti kapcsolatot alakított ki az ifjával. Pártfogója 1798-ban elhunyt, de Zsigmond karrierje nem tört meg, mert még ebben az esztendőben protocolistaságig emelkedett, a következő évben pedig már a tengerparti tartomány alapítványi ügyészének nevezték ki.

Pászthoryról és Szögyényről így írt Kazinczy 1812. április 2-án Berzsényinek: „Soha sem láttam nagyobb és készültebb lelkű, minden bolondságtól inkább szabad Magyarat. Seneca volt Breviáriuma. Gyanúba vétetvén II. Leop[old] alatt, kinek Diaetáján ő vitte az Udvar részéről a tollat, mintha inkább hajlott volna a Nemzethez, mint ahhoz a kinek dolgait vitte, Fiumei Gubernátorra tétetett óhajtása ellen. Veje lett néki mostani Kir. Tábl. Assessor Szögyén Sigmond barátom.”¹⁸ Nem tudjuk, honnan ered Kazinczy és Szögyény barátsága, de vélhetően köze lehet ahhoz, hogy Zemplén alispánja nem volt más, mint Zsigmond testvére, Ferenc.

¹⁶ SZÜCS ZOLTÁN GÁBOR: Reménységtől s félelemtől szabad lélek. Irodalomtörténet, 2009. 4. sz. 444–445.

¹⁷ Száz év előtt. Budapesti Hírlap, 1897. 294. sz. 7.

¹⁸ KAZINCZY FERENC levelezése IX. kötet. közléteszi Váczy János, Budapest, 1899. MTA, 371–373.

1800-ban, a napóleoni háborúk korában a magyar nemességet is fegyverbe szólították, így Szögyény Zsigmond is hazatért, és Szabolcs megye zászlaja alatt a nemesi fölkelő seregnél századosi ranggal hadbíróként szolgált. Nem sokáig kellett fegyverben lennie, mert az 1801 februárjában kötött osztrák-francia béke a háborút az ország határaitól távol tartotta, az „insurgens sereg széteszolván, ő is a törvényes pályára lépett.”¹⁹

Alig tette le Zsigmond a kardot, 1801-ben új állást nyert: a király kinevezte Pestre a közalapítványi igazgatóságnál segédügyésznek. Ez a poszt sem volt azonban a középszerűtől jobbnak mondható. Zsigmond igazi karrierje azt követően kezdett felfelé ívelni, miután 1802-ben elvette az időközben elhunyt özvegy Pászthoryné leányát, Juliannát. Ez a frigy számára azt jelentette, hogy magasabb társadalmi körökbe emelkedett. Ezzel ellentétben volt Zsigmond terve, aki a hivatali pályáról távozni kívánt, és vissza akart vonulni Kisvárdára, hogy itt csak a családjának élhessen, gyermekei azonban már Pesten születtek meg. 1803. szeptember 6-án keresztelték Antónia Terézia Julianna nevű lányát, 1806. január 3-án László György nevű gyermekét, 1807. március 15-én József Vince Zsigmondot és 1813. augusztus 22-én János József Istvánt.²⁰

Az alsóbb hivatali státuszokban betöltött ténykedései már felhívták személyére feltetesei figyelmét, akik végül rábeszéltek, hogy elképzelését megváltoztassa, s ne a szülőhelyét válassza. Zsigmond nem bánta meg, hogy engedett mások óhajának, mert egyre magasabb lépcsőfokokra hághatott. 1806-ban jegyző lett a Királyi Személyes Jelenlét Helytartóságánál. 1809-ben a Királyi Kamara őt választotta ki arra, hogy az Alapítványi Igazgatóságtól a Királyi Igazgatósághoz átvegye.

A következő évben Majláth György királyi személynök ajánlására már bíró a Királyi Táblánál. „Alapos jogismereteinél és tiszta jelleménél fogva, a kir. főítélőszéknek is igen jelentékeny tagja, az ügyvédi kar s kereskedők tiszteletének tárgya volt.”²¹ Szögyény maga 36 évével a Királyi Tábla legfiatalabb bírója lett, ennek ellenére az 1811-es országgyűlésen a latin nyelvű jegyzőkönyv vezetésével őt bízták meg.

Az uralkodó is felfigyelt a kiváló egyéniségre, s szerette volna megnyerni magának. Ennek érdekében 1814-ben udvari tanácsossá nevezte ki. Ez a megiszteltetés ugyan sokat jelentett Szögyénynek, de azzal a kényszerű változással járt, hogy a megszokott munkatársaktól, baráti körétől, sőt hazájától is el kellett válnia, és itthoni, egyszerű életét a birodalmi fővárosban egy fényesebbre kellett cserélnie. Ez az életmód nagyobb anyagi kiadásokat követelt, amit elő kellett teremtenie. Zsigmond kénytelen volt vállalni az előrelépés eme hátrányait is, s hét évig vezette a Kamarai Tanácsnál a Só- és Fiskális Ügyek Osztályát.

1815. januárjában jelent meg a pesti Trattner Nyomdában egy üdvözlő vers „Méltóságos Szögyén Sigmond úr a nagy méltóságú bétsi udvari kamarához lett fel vitele alkalmatosságára.”

¹⁹ y: 1865.

²⁰ <https://tinyurl.com/hjf2pwuw>

²¹ y: 1865.

El mentt az Erkölt s a Tudomány Fija
A Virtus egy nem kértt koszorút talált:
Szögyényit, a Királyi szózat
Bétbe emelte ki karjainkból.

Nem láttya már itt, a szeretetnek, a
Köz Bámúlásnak rá mutató Kezét;
Nem láttya a könny gyöngyök árját,
Mellyek utána tsorogva hullnak.

A Századoknak ritka szökő tüze
Fel tűnik a kék Ég üregére, de
Elvonnya ismét nagy világát,
A szomorú Lakosok szemétől.

Téged is a sors, s a Hatalom szava
Más Lát, Határon fényleni rende:
Míg szebb világod majd Idővel
A Magyar Égre derül fe újra.

Majd szerentsés Homlokodat fedi
Az össze érő két idegen Babér;
Majd láttya Szögyényit sok ország,
Naggyai Érdeme szent sorába.
Menny. A köz Hálál[ja] nyomdokidon követ,
Tekints le hozzánk a magos érdemek
Póltzátról; oh légy őrizője
Tetteid emlegető Hazádnak!²²

A mű latin nyelven is megjelent, szerzője Cseh-Szombathy Dániel.²³ Ő a királyi tábla jegyzője volt.

1821-ben elhunyt Majláth György is, így második támogatóját is elvesztette, de a halálozás ismét alkalmat teremtett a saját rangjának emelésére, mivel a király Majláth helyére őt jelölte a királyi személynői posztra. Erről a megtiszteltetésről nem is álmodott, éppen úton volt Bécsből Kisvárdára, amikor Pesten, a gyorspostán küldött királyi határozat utolérte.

A kinevezését örömmel fogadták a közélet korabeli szereplői. Kazinczy 1821. június 21-én így reagált a hírre gróf Dessewffy Józsefhez írt levelében: „Szögyéninek personá-

²² Méltóságos Szögyén Sigmond úr a nagy méltóságú bétsi udvari kamarához lett fel vitele alkalmatosságára. Pest, 1815. Trattner János, 1-2.

²³ https://mandadb.hu/tetel/308468/Udvozlovers_Szogyeny_Zsigmond_becsi_kamarahoz_valo_felvitele_alkalmabol_1815

lissá lett neveztetésén nem örvendek a világgal, hanem a világ örvend velem. Jobbat, tisztábbat, alkalmasabbat Urunk a maga képviselőjévé nem nevezhetett.”²⁴

Dessewffy szeptember 1-jén azt kérdezte Kazinczytól: „Olvastad-e az új personális székfogy beszédjét? Ez remek. Igen jó barátom Szögyeni, nyomon követett Fiumében, azt mondta róla Metternich a császárnak: Szögyeni ist reines Gold. Az ingyen ajánlott szállást el nem fogadta gróf Széchényiektől; aki így kezdi, csoport jó reményeket nyújt, és ritka igazsággal biztat.”²⁵

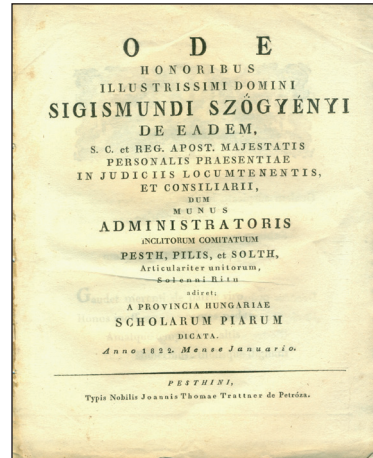
Bizakodva írtak róla a Tudományos Gyűjteményben is Majláth halála kapcsán: „vessük szemeinket Szögyény Zsigmondra méltó Követőjére, – a’ kit még élteben maga Successorának óhajtott”.²⁶

A királyi személynök leginkább az igazságszolgáltatásban képviselte a királyt, főleg az olyan ügyeknél, melyek a király személyes bírászkodásának tartattak fenn. A személynök egyben az országgyűlés alsótáblájának elnöke is volt. Ekkor azonban az országgyűlés nem ülésezett. Az addigi personalisok majd mindegyike megfordult már – pályájának egy korábbi szakaszán – a királyi tábla bírái között, mielőtt Bécsbe került, ahonnan évek múlva a tábla élére tértek vissza. Szögyény Zsigmond királyi táblai assessor állást töltött be pályája egyik korábbi állomásaként, és a bécsi szolgálata volt az a lépcsőfok, mely őt végül is a királyi személynök magas méltóságába segítette.²⁷

A következő évben újabb pozíciót kapott: „Ő Tsász. s Apóst. Királyi Felsege méltóztatott a maga Személyesét s a Királyi Tábla Elölülőjét Méltóságos Szögyény Sigmondot Tek, Nemes Pest Pilis és Solth Törvényesen egyesült Vármegyék Fő-Ispáni Hivatala Helytartójának kinevezni.”²⁸ Ez a kinevezés „közörmöt gerjesztett Pestmegyében”.²⁹

1822 januárjában jelent meg Elenyák György, piarista pap, tanár, költő ódája *Ode honoribus illustrissimi domini Sigismundi Szögyényi [...]* címmel Pesten, a Trattner Nyomdában.

Amikor 1822. február 23-án Pesten, a városháza termében megtartották Széchényi kezdeményezésére A Magyar Országí Lovak Nemesítését Tárnyalló Társaság első ülését, ezen hetvenötven vettek részt, köztük volt Szögyény is.³⁰

Elenyák György ódájának címlapja

²⁴ Gróf Dessewffy József bizodalmas levelezése Kazinczy Ferenczcel 1793–1831. 3. kötet, Pest: 1864. Kazinczy Gábor, 112.

²⁵ I. m., 118. p.

²⁶ THAISZ ANDRÁS: Székelyi Majláth György, a' Király Személyes Jelenléte a' Törvényekben Képviseelőjének életirása. Tudományos Gyűjtemény 1821. 11. sz. 87.

²⁷ VARGA ENDRE: A királyi curia: 1780–1850. Budapest, 1974. Akadémiai Kiadó, 162. [VARGA, 1974.]

²⁸ Elölépések és megtiszteltetések. Tudományos Gyűjtemény, 1822. 1. sz. 125.

²⁹ Y: 1865.

³⁰ VISZOTA GYULA: Gróf Széchényi István és a magyarországi lóversenyek megalapítása. Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle, 1904. 9.

Megemlíthető a következő évből, hogy amikor Kossuth Lajos ügyvédi oklevelét 1823. szeptember 26-án megkapta, azt Szögyény Zsigmond királyi personalis olvasta fel és adta ki.³¹

Arra nézve, hogy a korábban a bécsi udvari kamaránál szolgált, immár királyi személynökké lett Szögyénytől politikai vonatkozásban mit várt a kormányzat, idézzük a nádornak és a kancellárnak az 1825. évi országgyűlés előtt hozzá intézett leiratait. A nádor arra utasította a személynököt, mint Pest megye főispáni adminisztrátorát, hogy minden erővel törekedjék arra, hogy a megye az országgyűlésre olyan követeket küldjön, akikben megfelelő szellemi és jellembeli tulajdonságokkal s érett ítélettel „az uralkodó iránti őszinte szeretet s az Ősi alkotmányhoz szilárd ragaszkodás egyesül.”

Ugyanezt a kívánságot fejezte ki a kancellár is. Meghagyta a personalisnak, a követválasztó közgyűlésen mindent kövessen el, hogy olyanok választassanak meg, akik a mérsékletesség, a megfontoltság hívei. Hasonló szellemben kell kidolgozni a követi utasítást is, s mihelyt elkészül, azt a személynök – saját használatára szükségessé vált feltüntetve – vegye ki a főjegyzői hivatalból, s „a legnagyobb titoktartás mellett ... haladéktalanul terjessze fel” Bécsbe.³²

E kitüntető pozíciójában Szögyény a nagy elődjét ésszel, szívvel és szorgalommal utolérte, nyájasságával pedig meghaladta. Szögyény mindkét tisztében teljesített buzgalmát honorálták.

A kancellár 1824. január 8-án kelt fölterjesztésében tett eleget a király általi megbízatásának, és megírta az uralkodónak a kitüntetésre javasoltak nevét, érdemeit, köztük Kisvárdai szülöttéét is: A personalis és egyben Pest megye adminisztrátora „mint királyi biztos oly tapintatosan végezte saját megyéjében a rábizottakat, hogy Pestmegye rendei meghajolva ő felsége akarata előtt, nem gördítettek akadályt a rendeletek végrehajtása elé, s ez a példa üdvös hatással volt számos más törvényhatóság magatartására is. Tekintettel előbbi hűséges szolgálataira is, a Szent-István-rend kis keresztjének adományozásával kívánja őt a kancellár megjutalmazni.”³³

A lovagkeresztet 1824-ben megkapta, erről hírt adott a *Tudományos Gyűjtemény*.³⁴ A rend szabályai szerint a család már akkor elnyerhette volna a grófi méltóságot, de nem törekedett utána.

1824 decemberében ünnepi beszédet tartott a Kúria centenáriuma, s ezt az utókor is olvashatja egy meglehetősen hosszú címet viselő kiadványban: „Méltóságos Szögyény Zsigmond Úr, Szent István apostoli király jeles rendje vitéze, a császári s apostoli királyi felség személyes jelenléte ítélőszékbeli helytartója- s tanácsosának Beszéde, melyet a szokásként végzett törvénytétel határidejekor az 1724ben megállapított főméltóságú Királyi Kuriának százados emlékezetére, a főméltóságú hétszemélyes tábla palotájában, a két törvényszék' együttlétében 1824 deczembere' 20dikán mondott.”

A címben említett két törvényszék a Hétszemélyes Tábla és a Királyi Ítéletőtábla volt. A mű Trattner Mátyás nyomdájában készült. A kis formátumú (brosúraszerű) füzet

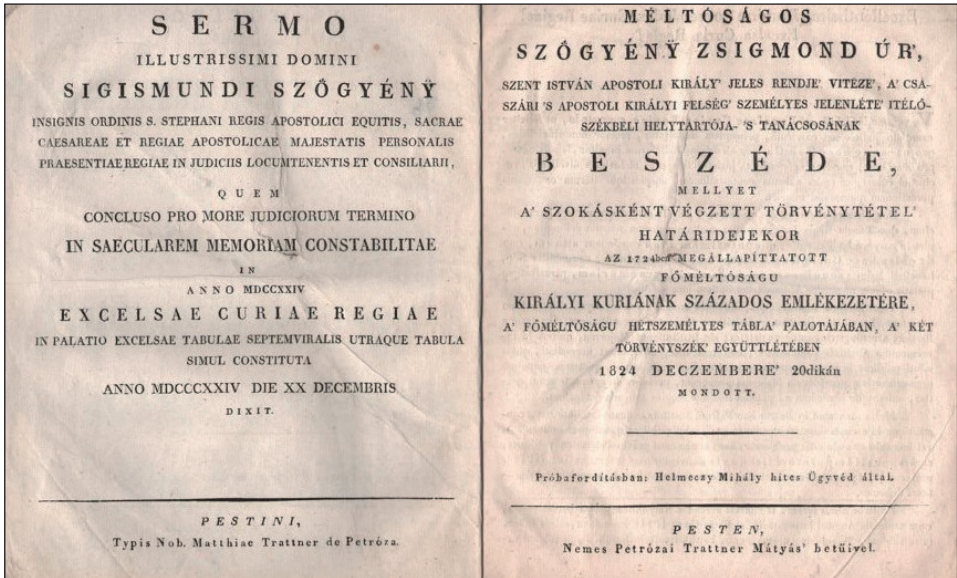
³¹ R: A magyar ügyvédség nagy alakjai. Kossuth Lajos. Ügyvédek Lapja, 1896. 13. sz. 3.

³² VARGA, 1974. 157.

³³ SZILÁGYI SÁNDOR, szerk.: A magyar nemzet története 9. kötet. Budapest, 1897. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., 117. [SZILÁGYI, 1897.]

³⁴ THAISZ ANDRÁS: Előlépések és Megtiszteltetések. Tudományos Gyűjtemény. 1824. 7. sz. 119.

a kúriai levéltárban kétféle, latin és latin-magyar bilingvis kiadásban maradt fenn. Az előbbi 8, az utóbbi 15 oldalból áll.

A bevezető gondolatokban a centenáriumon túl azt az apropót is megjelölte Szögyény, ami a beszéd elmondására alkalmat adott: „Régi s dicséretes szokása a Főméltóságú Királyi Kuriának, hogy szerencsésen eltöltvén a törvénytételi pályaszakaszt, eloslása előtt, emlékezve azon tisztos törvény-kapocsra, melly e két Táblát az Igazságszolgáltatás eredete óta rokonítja, bár a törvény engedelmenél fogva rövid szünetidőre elválandó is, mindazáltal viszonyos tisztelete s barátságos indulatja bizonyítását búcsuzólag, s örömdetes öszveülésekor ismét üdvözölőleg jelenti egymásnak.”³⁵

Miként azt Varga Endre megállapította, a kiadott ünnepi szónoklat a dinasztia iránti hódolatból, az esemény jelentőségének méltatásából, s a kúria magasztalásából áll, az intézménynek a múltjáról keveset szól, az akkori viszonyairól felvilágosításokat nem nyújt. Abból a szempontból viszont érdekes, hogy miként értékelte a magyar jogszolgáltatás egyik legelső vezetője a Kúria működését, s hogy látta annak helyzetét és szerepét az egykorú társadalomban.³⁶

Ha már az ítélezésről szólunk, akkor említsük meg azt a tény is, hogy Szögyénnél volt jurátusi gyakorlaton báró Vay Miklós, erről szóló dokumentumot őrzött meg a báró 1824. szeptember 20-ról.³⁷

Ebben az esztendőben még egy kiadvány kapcsán is szólnunk kell Szögyényről, ez pedig az *Eucharisticon quod Ill. Dno Sigismundo Szögyény de Eadem i. comitatum Pest, Pilis et Solt artic. unitorum officii supr. comitis administratori in perennis venerationis*

³⁵ Méltóságos Szögyény Zsigmond Úr...Beszéde..., Pest, Trattner nyomda, 1824. 5.

³⁶ VARGA, 1974. 7.

³⁷ VAY MIKLÓS: Emléklapok vajai báró Vay Miklós életéből. Budapest, 1899. Franklin, 14.

monimentum obtulere i. tabulae regiae judriae jurati notarii dum advocatiale munus auspicarentur címet viselte, s Pesten adott ki Trattner Mátyás. Szerzőként Molnár Károly táblabíró esküdt került feltüntetésre.

A kettős tisztség a terhet is kettősen mérte arra, aki mindenben meg akart felelni feladatának, s Szögyény ilyen volt. Csakhogy egészségi állapota ezt nem sokáig engedte meg. Nem adott neki daliás termetet a teremtő, még az átlagosnál is alacsonyabb, keskeny vállú és beesett mellkasú volt, a sok éjjel-nappali írás, a sok tanácskozás kimerítette, a tüdőbetegsége lett a végzete.

Az 1825-ös országgyűlésen

Az 1825-ös országgyűlés alkalmával herceg Koháry Ferenc kancellár az *államkonferenciában* személyesen kérte, hogy az 1812. augusztus 4-iki rendeletet vonják vissza, úgyis hiába tiltanák az országgyűlésen elhangzottak kinyomatását, mert a rendek gyorsírókkal leíratnák, s cenzúrátlanul nyomtatnák ki külföldön, a tilalom pedig megmérgezné az országgyűlés kezdetének hangulatát. 1825. szeptember 1-jén a rendeletet hatályon kívül helyezték, de meghagyták a személynök censornak, hogy megbízható követeket válasszon ki, és nyomtatás előtt az íveket a kancellár elé terjessze, hogy az kijavíthassa. Erre az utasításra Szögyény kénytelen volt a kancellárnak jelenteni, hogy az ívek beküldésére nincs idő, a rendek türelmetlenül várják a jegyzőkönyveket, s a cenzorokat nem ő nevezi ki, hanem a rendek választják, ezért a fenti utasítás nem hajtható végre, maradjon az eddigi mód: ő fogja ezután szigorúan felülvizsgálni a jegyzőkönyvet, amibe az *államkonferencia* és a király beleegyeztek.³⁸

Az 1825-ös úgynevezett reformországgyűlésre már betegen érkezett, de ennek ellenére a pozsonyi diétán az uralkodót „gyengült egészsége mellett is, bámulandó lelki erővel, szép mérséklettel és fáradhatatlan szorgalommal” képviselte.³⁹ Ő volt hivatva vezényelni a változást hozó gyűlést úgy, hogy a kormányt a rendeknél képviselte.

A felsőház és az alsóház külön-külön ülésezett. Az alsótábla „Szögyény Zsigmond Personalis Urnak előlülése alatt”, s ő az első ülésén tartott megnyitó beszédében az európai eseményeket, a hosszas háborút hozta fel mentségül arra nézve, hogy országgyűlést 1812 óta nem tartottak. A diéta szeptember 14-i megnyitásán az ülést „nemzeti képviselésnek” nevezte, érezve, hogy nem egy átlagos országgyűlés fog lezajlani.

A korabeli hírlap beszámolt az alsótábla ülésének megnyitásáról: „Personális Ur, örvendeztető beszéddel, ékes és hathatós Magyar nyelven köszöntött bé, s a többek között biztató reménységgel ébresztette a Státusokat Felsőges Királynénk koronázására rendeltetett, s most kezdődő Országgyűlésének szerentsés kimeneteléről, egyszerűs mind hathatósan szívére kötötte a Státusoknak, hogy egymáshoz való köz bizodalommal, tsendes és fontos tanátskozással, s mindenben lehetséges egyvetértéssel igyekezzenek Felsőges Urunknak szent céljait magok részéről is szerentsésen végre hajtani. Ő Nagysága ékesen szóllásának szívreható ereje a Státusokat háromszori »Éljen« kiáltásokra buzdította.”⁴⁰

³⁸ http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf12445.pdf

³⁹ FÁBIÁN, 1828. 72.

⁴⁰ Magyar és Erdély ország. Hazai és Külföldi Tudósítások, 1825. 24. sz. 185–186.

Széchenyi is elismerően írt *Naplójában* a kettős szorításban lévő személynekről, a szeptember 23-án tartott alsótáblai ülés kapcsán: „Nagy Pál: nagy jártasság és szerencsés előadásmód; Szögyény jobb ügyvéd, nagyon ügyes – nehéz szerep.”⁴¹

Ha már a „legnagyobb magyar” szóba került, itt ragadhatjuk meg az alkalmat arra, hogy idézzük fel, mit írt róla Metternich Szögyénynek: „Már Pozsonyban észrevettem, anélkül hogy tudatta volna, hogy ellenem akar állást foglalni... Meglátogatott s bővebben belebocsátkozva a tárgyba, sokat beszélt az abszolutizmus ellen, a kormánynak állítólagos célzatai ellen, az udvarnak s környezetének a magyar viszonyokban való tájékozatlanságáról s azon aggályát fejezte ki, hogy az országgyűlésnek rossz vége lesz.”⁴²

Az alsótáblán is vita bontakozott ki arról, hogy előbb a király akaratának (a királyné megkoronázása, az 1791-iki országgyűlés rendszeres reformmunkálatainak tárgyalása, a magánosok pénzügyeinek a devalváció folytán szükségessé vált, s már az 1811/12-iki országgyűlés által megkísérelt rendezése) érvényesítése legyen az országgyűlés legfőbb teendője vagy az alkotmányos sérelmek kerüljenek terítékre. „A personalis váltig hangsúlyozza, hogy a királyi előadásokban foglalt tárgyak sürgős elintézésének szükségességét már az 1811/12-iki országgyűlés elismerte, hogy az 1790/11: XIII, t.-cz. szerint is legelőször mindig a királyi előadások tárgyalandók.”⁴³

Ám az említett törvényben a sérelmek orvoslását is kimondták, de az 1790/91-iki országgyűlés óta ezek tárgyalására nem került sor. Az alsótábla nehéz helyzetben volt: ha meghajlik a kormány akarata előtt, a sérelmek tárgyalására megint nem kerül sor, ha pedig elutasítja, akkor a diéta valószínűleg eredmény nélkül oszlik szét.

Ez a húzd meg, ereszd meg játék lényegében minden kérdés esetében végig jellemezte az 1827-ig elnyúló országgyűlést. A királyi biztosok ügye kapcsán is kiéleződtek az ellentétek. Bartal György szerint a királyi biztosok azért akaszthatták meg a vármegegyék törvényes kormányzását, mert a magyar alkotmány csak papíron van. Szögyény Zsigmond a növekvő szenvedélyeket óvatosan szerette volna lecsillapítani. Így írt erről Kazinczy Ferenc Cserey Miklósnak: Amikor október 10-én „felolvastaték a Nuncium. A Personalis felségesen viselé magát. A kölcsönös bizodalom, úgymond, s a fiúi nyíltszivűség megengedi, kívánja, hogy emlegessük a mi fáj, de azt is hogy felejtjük a mi történt, álljanak inkább a Propositioniókhoz.” Vagyis az alkotmányjogi és egyéb sérelmek vitatásától álljanak el. A kérdés megosztotta a hozzászólókat, már aki hozzá tudott szólni, mert „Kricska Uram Ö Kegyelme a múltak felejtése mellett akara vívni, de a Personalis leülteté, hogy a ki itt akar szólni, ne papirosból szöjjön. – Így tehát a Nuncium általment az első Táblához.”⁴⁴

Az elmondottak megértéséhez szükséges a két előfordult fogalom (propositió és nuncium) magyarázata. Az országgyűlés megnyitása a királyi előterjesztések (propositiones regiaie) átvételével történt. Az országgyűlésben szóba kerülő tárgyak körét elsősorban a

⁴¹ SZÉCHENYI ISTVÁN: *Napló*. Budapest, 1978. Gondolat, 398. [SZÉCHENYI, 1978.]

⁴² TATÁR ANDRÁS: *A márciusi ifjak: Egy reformnemzedék története* 10. *Esti Kurir*, 1935. 135. sz. 13.

⁴³ SZILÁGYI, 1897. 136.

⁴⁴ KAZINCZY FERENCZ levelezése, XIX. köt. közléseszi Váczy János, Budapest, 1909. MTA, 445–446. [KAZINCZY, 1909.]

királyi előterjesztésekben (propositio) foglaltak, másodsorban és a vármegyei sérelmek és kívánalmak (gravamina et postulata Regni, postulata regnicolarum) határozták meg. Általában az előterjesztéseket tárgyalták elsőként, a dinasztiaival megromlott viszony miatt azonban a rendek a sérelmeik előzetes tárgyalását s azok orvoslását követelték. Az alsótábla által megszavazott tervezet került át üzenetként (nuncium) a felsőtáblára.⁴⁵

Szögyény az alsótábla elnökeként nehéz helyzetben volt a viták során. „Állásánál fogva a kormányt kell képviselnie, a nélkül, hogy a kabinetnek tagja volna s anélkül, hogy be volna hivatalosan avatva a kormány terveibe és politikájába. Ennélfogva daczára annak, hogy csupán az udvarhoz közel álló egyének sugalmazásai és saját politikai tapintata és ügyessége szabják meg az egyes kérdésekben követendő magatartását: a kormány meg van vele elégedve, úgy hogy Metternich azt mondta egyszer róla a császárnak: „Szögyény ist reines Gold; az udvar és nádor kegyeit, szintén teljes mértékben élvezi. A nádor annyival inkább meg van vele elégedve, mert Pestmegyében, melynek a nádor örökös főispánja s ő az administratora, Bárczay Pál első alispán közreműködésével sikerül neki az ellenzékét annyira-amennyire pórázon tartania...”⁴⁶

Bár nehéz volt a helyzete, azért az alsótáblai vitákban, szavazásokon olykor sikert ért el. Egy ilyenről tudósította Kazinczy József 1825. december 18-án Kazinczy Ferencet: „a Personalis egy nevezetes objctumban, t. i. mikor a Statusok jobb része azt kívánta, hogy a 9dik Novemberi Resolutiora készített Nuncium a Diariumba szóról szóra bele tétessen, a Personalis pedig azt meg nem akarta engedni, votumra eresztvén, tsak ugyan triumphált.”⁴⁷

Az 1825. évi országgyűlésen is többnyire az volt a gyakorlat, hogy az elnöklő személynök a szólók nyilatkozatából kivehető többség szerint mondta ki a határozatot. Néhány esetben azonban Szögyény egyenként megszámláltatta a szavazatokat, vagyis a városi voksokat „akkor és oly arányban számította a personalis, amikor és amily mértékben neki tetszett.”⁴⁸

A személynök ezt vélhetően az udvari politika elvárásainak, s talán saját meggyőződésének is engedve tette, hiszen a királyi városok többnyire az uralkodó hű támogatói voltak. Amikor egyenként számba vette a királyi városok és a káptalanok követeinek szavazatait, akkor azt a vármegyei követek által kiharcolt gyakorlatot bírálta felül, hogy a királyi városok összes követeinek szavazata egy szavazatnak számítassék.⁴⁹

A december 7-i országos ülésen Vay Ábrahám azt követelte, hogy ha a városok küldöttei egyenként voksolnak, akkor a távollévő főrendek követei is megtehessék ezt. Szögyény az érdemi vita előtt ekkor is, és a december 9-i országos ülésen is kitért. Ez utóbbi napon az ellentétek kiélezésére az adott alkalmat, hogy a pesti és a szabadkai követek elpanaszolták: a december 3-i kerületi ülésen szavazásra kerülvén a sor, a városi követeiket a voksolásból kizárták. A kerületi üléseken történő szavazásra vonat-

⁴⁵ MEZEY BARNA: Magyar alkotmánytörténe. Budapest, 2002. Osiris Kiadó, 100.

⁴⁶ SZILÁGYI, 1897. 122.

⁴⁷ KAZINCZY, 1909. 491.

⁴⁸ PÁLMÁNY BÉLA: Kossuth Lajos a rendi diéták követe (1825–1848). In: Bács-Kiskun megye múltjából 18. szerk. Tóth Ágnes, Kecskemét, 2003. Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára, 90.

⁴⁹ JEFREY GÉZA: Győr város utolsó országgyűlési követe a pozsonyi diétán. Győri Szemle, 1931. 8–10. sz. 265.

kozóan Szögyény már csak azért sem érezte kötelezőnek magára nézve a nyilatkozatot, mert ezeken az üléseken „a törvényes votizálásnak helye úgy sincsen”, az országos ülésekkel kapcsolatban pedig homályos ígéretet tett „az elébbeni szokásban” való megmaradásra, és sietett azon reményét is kifejezni, hogy „a királyi városok követjei voksaikat a megyék követjei voksaikkal aequilibriumba tenni nem kívánják”. A városok viszont nagyon határozottan követelték az egyenkénti szavazáshoz való jogukat.⁵⁰

December 9-én Széchenyi *Naplójában* ismét írt Szögyényről: „A perszonális kérte, hogy a kerületi ülést oszlassák fel. Ez nem lehet másként, mint, hogy a perszonális a nádornak folyamodványt nyújt be etc. A nádor ezt egyenesen megtagadta.”⁵¹ A vármegyei követek az alsótábla ülése előtt megtárgyalták a kérdéseket, kialakították az álláspontjukat, ezeket az üléseket nevezték kerületi üléseknek.

A kerületi ülésekben megvitatott felirati javaslatba felvették, hogy a két tábla ezen túl magyar nyelven váltsa üzeneteit, de mikor a javaslat az országos ülésben tárgyalás alá került, ott ellenállásba ütközött.

Nagy Pál kijelentette, hogy eddig a nádorra való tekintettel tartózkodtak a rendek a magyar nyelvű üzenettől, s javasolta, hogy döntsön a nádor, milyen nyelven óhajtja ezután azt megkapni. Szögyény azonban, „a nádor iránti gyengéd figyelemből, nem akarva őt ily dilemma elé állítani, azt indítványozta, hogy ejtsék el a rendek az egész indítványt s a feliratnak erre vonatkozó pontját is töröljék; „1811-ben is – úgymond – tekintettel voltak erre a rendek és minden hosszabb fejtegetés nélkül reá állottak akkor, hogy ez iránt kérdést sem tesznek; e tekintetben legjobb a kímélés. Az igaz, hogy 1790-ben elhatározták a rendek, hogy mindenütt magyar legyen nemcsak a tanácskozás, hanem az üzenetváltás is, de a nádorválasztás után a nádor iránti tekintetből, latinra kellett változtatni, s ez az ok még most is fenforog. Ajánlja tehát, hogy hallgatással mellőzzék a dolgot.”⁵² Végül a többség elfogadta, hogy az üzenetváltás iránt való szakasz a felirati javaslatból kimaradjon.

Ám éppen Szögyény volt az, aki novemberben kiállt a deáknelv érdekében. Úgy látszik a rendek, mondja, a latint csak „extraordinarium stúdiumának” akarják az iskolákban. Szerinte ez a hozzáállás nem megfelelő, még most nagy szükségünk van a latinra.⁵³

A nyelv kapcsán kell még egy momentumról szólni. Az országgyűlés alsó házában több követ latinul beszélt, a lőcsei pedig egyenesen felolvasta a cikornyás, hosszú latin beszédeit. Az elnöklő Szögyény egy ízben félbeszakította a szónokot, „mert itt – úgymond – nem szokás írásból perorálni”. A personalis e szavait, a napló írója szerint „nagy vivatok követték, annyival is inkább, mert Kricske úr deákul órált, mely itt szokatlan.”⁵⁴

⁵⁰ SZÖCS SEBESTYÉN: A városi kérdés az 1832–36. évi országgyűlésen. Budapest, 1996. Budapest Főváros Levéltára, 28.

⁵¹ SZÉCHENYI, 1978. 436.

⁵² BERKESZI ISTVÁN: A rendi országgyűléseink magyarsága. In: A Temesvári Magyar Királyi Állami Főreáliskola értesítője az 1897–98-as tanévről, szerk. Laky Mátyás, Temesvár, 1897. 28–29.

⁵³ KORNISS GYULA: A magyar művelődés eszményei 1777–1848. 1. kötet. Budapest, 1927. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 427.

⁵⁴ I. m., 23.

Szögyényt azonban a sorsa meggátolta a további vitákban való részvételtől, december 21-én vért hányt, ettől kezdve nem tudott a gyűlésbe járni, így kérte, hogy az uralkodó mentse fel hivatala alól. Maga a király is így gondolta, mivel maga József nádor, a főherceg hozta annak kézírásos levelét, s olvasta fel neki betegágynál. A király részvétét fejezte ki állapota miatt, s őt a személynöki terhek alól mentesítette, helyette egy könnyebbet adott. Az uralkodó „a felséges Magyar Kir. Udvari Cancellariának második Vice Cancellariusnak ki nevezni és Sz. István Rendének közép keresztével felékesíteni, s belső Titkos Tanácsosi rangra emelni, s így az ő hosszas, hív és buzgó szolgálatait megjutalmazni” méltóztatta.⁵⁵

A második alkancellárságot éppen Szögyény kedvéért kreálta az uralkodó, mert hamarjában nem talált olyan posztot, amely nem lett volna a beteg híve számára megalázó, és ahová kinevezhette volna. Eme posztra való helyezéséről Barkassy Imre 1826. január 6-án ezt írta Kazinczy Ferencnek: „Az erős beszéd miatt még most is betegeskedő Szögyény Zsigmond Úrnak 2ik V. Cancellariusá, Majláth György Úrnak Personalissá, Árvái Fő Ispán Pálffy Fidélnek Referendariusá lettek...”⁵⁶

De a levélből más is kitudódik: „Nógrád Vármegyei Követ Gyurcsányi egy kedvetlen kérdést teve a Personalisnak azon, hogy vótumokra bocsátá a kérdést s a vótumok beszédésén a Gyurkovics vélekedése szerint hiba esett. Ezen a véghetetlen szelídségű Personalis olly annyira megindult, hogy ott hagyá az Ülést...Vissza jövén a Personalis vagy akkor nap, a mint némelly mondja, vagy más nap, a mint mások mondják, Ghyczy felállott, s emlékeztvén Követi méltóságáról, a nem eldöntött kérdést, hanem csak eloltottat, elővette. A Personalis rosszul leve, s vért pökött. Hitvесе, a nagy Pászthory Sándor leánya, Pesten volt. Felhívták, a Personalis Orvosával, Consiliarius Bene Úrral. Felesége jött, de ez nem. – Terhesedvén a nyavalya, (Orvosai azt mondák, hogy az aranyér vette magát melyjére) a Palatínus Bécsbe ment, s elébe tette Ő Felségének, hogy a Diaeta nem lehet Praeses nélkül, Szögyény pedig nem szállhat. Szögyény tehát Második Al Cancelláriusságra emeltetett, 8000 Conv. pénzbeli fizetéssel, az Excell. titulussal, s a Commandőr Kereszttel. S a hírt maga a Palatínus vitte-meg 30. Decembr. a betegnek. Ez a kegyelem őtet még betegebbé tette, úgy hogy alig állíthaták-meg vérét. Eggy más levél azt mondja, hogy felgyógyulásához nincs reménység.”⁵⁷

Január 29-én Cserey Miklós írt Kazinczynak, s ebben kitért a személynökre is: „A Personalist Szögyényt sajnálom, mert minden ember úgy szöll rólla mint igen emberséges és jó indulatú Úrról, és a ki Sorsának emelkedésével nints felfuvalkodva. Nem kevés ditséret ez; mert a léleknek szinte nagyobb ereje kell a kedvező szerentse el hordozására, mint a mostohának elviselésére. ...De anyi ereje még se vala Szögyénynek, hogy a Diaetalis galuskákat fulladás nélkül elnyelhesse. Azt tartom, nem volt reá készülve.”⁵⁸

⁵⁵ Elölépések és Megtiszteltetések. In. Tudományos Gyűjtemény 1827. 9. sz. 117.

⁵⁶ KAZINCZY, 1909. 508.

⁵⁷ I. m., 508–509.

⁵⁸ I. m., 513.

Az alkancellár halála

Szögyény az új rangját nem sokáig viselhette, mert betegsége súlyosbodott: „A gyakori vérhányások, melyek szakaszonként rá-rá jöttek, lassan egész alkotmányát bontakozásba hozták, és benne az élet erőt fogyasztották, míg nem végre e nagy szenvedésben, a sokkal nagyobb férfiú, legnagyobb béketűrőssel...lelkét feladá...”⁵⁹

1826. február 8-án a következő gyászjelentést tették közbe melyben tudatták Szögyénynek „hosszasabb súlyos betegsége, és a Szentséges Sakramentumok felvétele után e folyó esztendőbeli Bőjtelő havának 8-ik napján, délbe tizenkét óraker, munkás életének 51-dik, boldog házasságának pedig 24-dik esztendejében tüdő záradásba történt szomorú halálát.

Meghidegült Tetemei a boldogultnak önn maga Kivánsága szerint Tekintetes Ns. Sopron Vármegyébe fekvő Egyházas falu Jozságába tsendességben eltakarítottatni, és az Isteni szolgálatok is tartatni fognak.”⁶⁰ Amint a későbbiekben kiderül, nem a soproni birtok lett az alkancellár végső nyughelye!

Szögyény Zsigmond gyászjelentése

Február 28-án az országgyűlésen is szóba került a személynök halála. A nádor az ország oszlopainak egyikeként emlékezett meg Szögyényről: „... a kit minden közülünk, még a kinek közelebről való esméretéhez szerentséje nem lehetett is, az ő tündöklő Talentomaiban, Igasság szeretetében, a Haza eránt való buzgóságában, a Fejedelemhez való hűségében, mély belátású hasznos Tanátsaiban, szeretettel tellyes nyájasságában, megkülömböztetve esmért és tisztelt, kitől mindazonáltal munkásságának derék idejében, az irigy halál a Hazát, mindnyájunknak nagy szomorúságunkra megfosztotta.”⁶¹

A gyűlés nem csupán jegyzőkönybe iktatta az elhunyt érdemeit, hanem egy levél útján az özvegynek is kifejezte részvétét, az esztergomi főkáptalan követe pedig „a

⁵⁹ FÁBIÁN, 1828. 74.

⁶⁰ <https://dspace.oszk.hu/handle/123456789/650574#>

⁶¹ Magyar ország gyűlésének jegyző-könyve, 2. Pozsony, 1825–1826. 85–86.

megboldogultnak megkülömböztetett jó tulajdonságaiból eredett szívbeli tiszteletből indítattván” két szentmise tartását is bejelentette.

A *Tudományos Gyűjtemény* is közölte annak a személynek a halálhírét, „kinék fényes pályáján kifejtett jeles tulajdonságai, és ezeknél fogva a Király és Haza eránt tett jeles érdemei mindenkor emlékezetben fen maradnak. Meghalt, mint fáradhatatlan szorgalmának, s Királya eránt való hűségének áldozatja. Biographiáját és képét közölni fogjuk.”⁶² A Fáblián Gábor által írt életrajz az 1828. évi 5. számban jelent meg.

1826 áprilisában a *Magyar Kurir* is megemlékezett az elhunyt halálával bekövetkezett veszteségről: „Kétségkívül, valamint más Polgártársaink, úgy mi Szepesiek is, tetemes kárt vallottunk a Boldogult Szögyény Zsigmond Úrnak e’ világból lett kiköltözésével. Mert ő benne olyan férjfiat vesztettünk-el, ki a’ közjó eszközésében és gyarapításában legfőbb örömét, gyönyörűségét és dicsőségét helyhette. S épen akkor lett áldozatja a’ váratlan halálnak, a’ Fejedelméhez és Hazájához egyeránt hív férjfiú, midőn e’ mostani Országgyűlés’ alkalmatosságával, a Király’ és Nemzet’ javának és boldogságának előmozdításában nyúgodni nem tudó törekedéssel egyformán fáradozék.”⁶³

Ő, aki egész életét „jövödelmező” hivatalokban töltötte, halála után nem sok mindent hagyott hátra, mert a pénzt kevésbé becsülte, a fényűzés hiúsága nem csábította, s mint bírót, a részrehajlás, s az azért kapható „ellenérték” sem kábította.

Megőrizte azon barátait, akiket még akkor szerzett, amikor még senki sem volt, sőt „akkor vallá magát legboldogabbnak, ha a magasságnak élettelen egéből olykor ezek közé szabadabban lélekzeni leszállhatott. Kis Várdán, az ősi hajlékban, illy egy két régi barátal töltött kevés napjai voltak azok, mellyeket életéből övéinek mondhatott.”

A buzgóságig ápolta a magyar nyelv ügyét, amikor tehette, azon írt, beszélt. „Magyar beszédét a K. Táblán, a Vármegyén és Diaétán hallani gyönyörűség vala. Buzgóságát a nyelv iránt azon kedvező figyelemmel is, mellyet a honni Litteratúrához és honni írókhoz minden alkalommal mutatott, dicséretesen bebizonyítá.”⁶⁴

Ezt a pártfogást, támogatást mutatja, hogy amikor Gorové László táblabíró *A Férjfiúnak tökéletességei* című műve 1823-ban Pesten megjelent, akkor azt a munkát „mellynek egyedül való tzélja tiszta erköltsiség előmozdítása” a személynöknek ajánlotta a szerző. „Igen bölcsen! – tette hozzá a könyvet bemutató Ponori Thewrewk József – ugyanis a tündöklő Munkát illy halhatlan Férjfiú dicső nevével kelle még tündöklőbbé tenni. Kiben... Hazánk nem csak egy szertelen érdemű hív Polgárját, hanem törvényes anya-nyelvének hatalmas, buzgó Pártfogóját és Előmozdítóját is öleli... Hallóji közül kicsoda nem emlegeti szíves megindulással, annak a Vármegyei Köz-Gyűléseken tartott magos Beszédei alkalmával, szváda-ajkaitól legörgött új ízlésű, hatós kerek magyar ígéjit!”⁶⁵

Szögyény támogatta Kazinczy egyik munkájának a kiadását, az 1816-ban megjelent *Szép Literatura* VIII. kötet végén Trattner János Tamás nyomdász mondott köszönetet

⁶² A mult 1826-dik esztendőben kihalt Tudósok és Írók. Tudományos Gyűjtemény, 1827. 11. sz. 125.

⁶³ PONORI THEWREWK JÓZSEF: Beszéd. Magyar Kurir, 1826. 30. sz. 236.

⁶⁴ FÁBLIÁN, 1828. 77.

⁶⁵ PONORI THEWREWK JÓZSEF: Könyv-esmertetések. Tudományos Gyűjtemény, 1824. 8. sz. 104.

néhány hálás hazafinak, köztük neki is.⁶⁶ Amikor 1825 áprilisában megjelent a *Felső-magyarországi Minerva* című folyóirat, ennek kapcsán is előkerült Szögyény neve és állásfoglalása. Gróf Dessewffy József április 8-án ezt írta Kazinczynak: „Tihanyinak és Cziráknak nagyon tetszett az *Előbeszéd*, valamint a Personalisnak is.”⁶⁷

Az államférfi a Kisvárdán maradó gyerekeit is sikerrel neveltette a magyar nyelv szeretetére: „Ezen a nyelven kellett azoknak előltnie a csinosabb magyar könyveket stílus-tanulás végett olvasgatni; ezen vele beszélni és levelezni.”⁶⁸

Az anyanyelv iránti elkötelezettségét jól mutatja az a levél, melyet Antónia nevű lányának (Bohus Jánosné) Bécsből küldött: „Gyakorold magadat, édes leányom, a magyar nyelvben; nem csak azért, mert nékem kedvem telik benne, de mivel szoros és édes kötelesség. A háládatosság, tudod, legfőbb kötelessége az embernek; nem volna-e pedig háládatlan hazádhöz, kinek javával élsz, mellyben édes atyádnak polgári s tisztí állapotja fenn áll, ha annak nyelvét nem jobban, hanem csak úgy tudnád, mint akár melly idegen mást; mellyet fáradtságosan tanultál, a magyart pedig a téjjel szoptad, és ezen a nyelven szóllítottad legelsőben is megszerető szülőidet”.⁶⁹

A nemzeti nyelv iránti buzgóság azonban a nyelvhasználat terén nem tette korlátozottá Szögyényt, hiszen ismerte a latin, a német, a francia és az olasz nyelvet is, „de gondot rájuk nem hiúságból, hanem tudományos tekintetből fordított. Mert a tudományoknak igazi barátja volt; s a mi ideje köz szolgálatoktól s házi gondjától fen maradt, azt legörömelebb olvasásnak áldozá.”⁷⁰

Az alkancellár nem csupán családját, hazáját, királyát szerette, nem feledkezett el szülőhelyéről, Kisvárdáról sem. Az 1825. december 21-én Pozsonyban keltezett testamentumban így rendelkezett: „Nemes Zabolcsvármegyében Kisvárdá mezővárosában, ahol oskolamesternél kezdettem tanulásomat, hagyok ugyan az ottan tartandó katolikus oskolamesternek jobb dotációjára Kétszáz, azaz 200 R.f.kat. Ugyan ottan a Református Rektornak jobb dotációjára Egyszáz, azaz 100 R.f.kat. Szinte az Egyházas falusi oskolamesternek jobb dotációjára Egyszáz, azaz 100 R.f.kat. mind jó ezüst pénzben értvén: ugy, hogy maradékim míg Jóságaiikat bírni fogják, a Capitalist letenni netartozzanak, ha hat percentum interesseket rendszerint fizetik, hogy ha a fentnevezett helyiségekben levő Jóságainkat eladnák, ugy az illető Nemes Vármegye által a Jóságnak árából tartóztassék le az említett csekély, de kíséromhöz alkalmaztatott Fundationális summák és helyeztessenek bátorságos helyre.”⁷¹

Szögyény Zsigmondot Kisvárdán, a köztemetőben helyezték végső nyugalomra. Sírhintja fölé egy kápolnát emeltek. Az itt állított emléktábla szövege szerint a halálozás napja február 9. Valójában február 8.

⁶⁶ KAZINCZY FERENC munkái VIII. kötet. Szép Literatúra. Pest, 1816. Trattner János Tamás, 307.

⁶⁷ KAZINCZY, 1909. 317.

⁶⁸ FÁBIÁN, 1828. 77.

⁶⁹ I. m., 77–78.

⁷⁰ I. m., 78.

⁷¹ PÉNZES TIBORC SZABOLCS: A református egyház története. In: A kisvárdai egyházak története Szent Lászlótól napjainkig. Kisvárdá, 2000. Kisvárdai Városerőpítő Egyesület, 110.

A márványlapon egyebek mellett ez olvasható az elhunytól:

„forrón szeretett hazájának hű fia,
a királyi trón tántoríthatatlan híve,
a magyar nemzet dísze,
polgártársai buzgó tiszteletének,
neje és gyermekei legbensőbb szeretete
és kegyeletteljes örök hálájuknak
magasztos *tárgya.*”⁷²

A kápolna homlokzatán egy kereszt, s egy kígyótól körülfont úrna díszelgett, továbbá egy felirat volt olvasható: „Szögyény Zsigmond áldott hamvainak, buzgó hálájának fennmaradandó zálogául ezen emléket emelte háládatos maradéka, 1827.”⁷³

Az egykori családi kápolna

Özvegye 1831. május 2-án Pesten hunyt el, Kisvárdán temették.⁷⁴ Két gyerekük volt, az 1803. szeptember 6-án született Antónia,⁷⁵ valamint az 1806. január 3-án keresztelt László.⁷⁶ Ő is kiváló pályát futott be, s talán még ismertebb lett, mint apja, hiszen császári és királyi kamarás, valóságos belső titkos tanácsos, az Aranygyapjas Rend vitéze, és az MTA igazgatósági tagja volt.

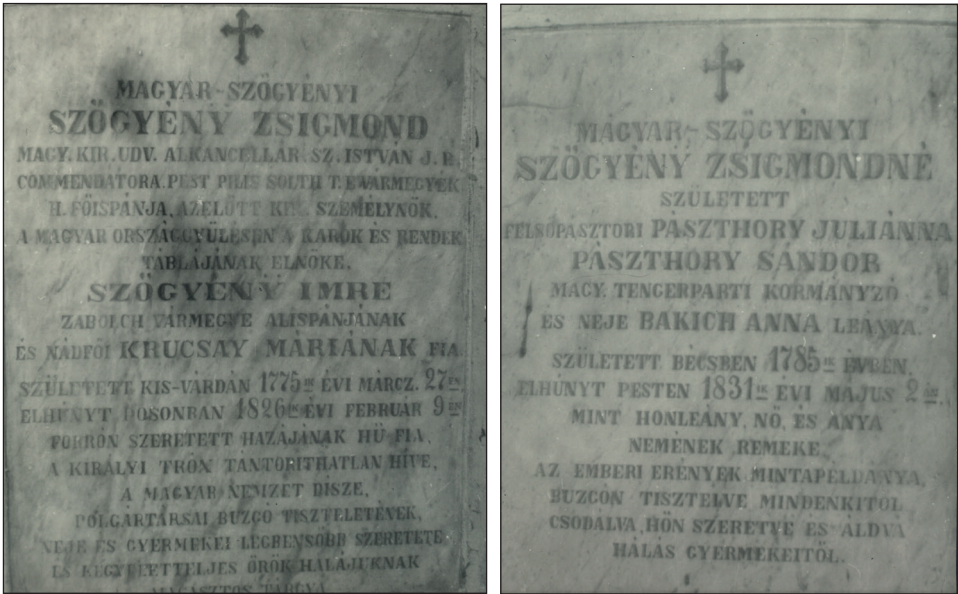
⁷² MAKLÁRI BÉLA: A Szögyény-kápolna (Fotó, Várday István Városi Könyvtár, Kisvárdá, helytörténeti gyűjtemény)

⁷³ FÁBIÁN, 1828. 79.

⁷⁴ <https://dspace.oszk.hu/handle/123456789/650575#>

⁷⁵ https://ro.wikipedia.org/wiki/Ant%C3%B3nia_Sz%C3%B6gy%C3%A9ny-Bohus

⁷⁶ <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:939J-6P9N-82>

Az elhunytakra emlékeztető feliratok

Az alkancellárról ismert az a festmény, melyet Kaergling János Tóbiás készített, s egykor a fővárosi királyi tábla ítélotermét díszítette, jelenleg a Kiscelli Múzeumban látható. Az alkotás elkészültének idejét nem tudjuk, de Szögyény már viseli a Szent István-rend kiskeresztjét, amit 1824-ben kapott.

Szögyény Zsigmond
(Kaergling János Tóbiás
festménye)

Ezt a portrét adja vissza Ehrenreich Sándor Ádám metszete is, mely megjelent az *Icones Principium, Procerum ac praeter hos illustrium Virorum Matronariumque veteris et praesentis aevi, quibus Hungaria et Transsylvania clarent* című arcképtárban.

A Szögyény-kápolnát, 1933-ban a helyi plébános, Berthóthy Bénéjamin és Beleznay János nyugalmazott telekkönyvvezető adományából felújították.⁷⁷ Az építményt a szocializmus éveiben hagyták tönkremenni, majd a rendszerváltás előtt lerombolták. Mindössze a kisvárdai Maklári Béla két fotója őrzi az emlékét.

Az egykori Szögyény-kúria az 1860-as évek végén a közbirtokosság tulajdonába kerül át, és annak „protektorátusa alatt elemi iskola nyílt meg a nemesi fészekben.”⁷⁸ 1920-ban a közbirtokosság plébánia céljára ajándékozta a római katolikusoknak.⁷⁹ 1936-ban így írták le: „...téglából és vályogból épült s cseréppel van fedve. Az épület áll egy előszobából és 6 szobából (ebédlő, iroda, plébános szobája, adminisztrátor szobája, káplán szoba, házvezetőnő szobája). Van konyha, éléskamra, padlás, pince.”⁸⁰

Plébániaként működött az új plébánia felszenteléséig (2001). Azóta az egyház közösségi házként használja. 2016 őszén megkezdődött a felújítása. 2017-ben adták át a tetőzetében teljesen kicserélt, falaiban részben átalakított épületet. Egy emléktábla talán megörökíthetné e háznak jeles szülöttét, ha már Kisvárdán kevésbé jelentős emberekről közterületet is elneveztek.

⁷⁷ Hírek. Felsőszabolcs, 1933. 44. sz. 2.

⁷⁸ VADÁSZ, 1890. 1.

⁷⁹ A sz. Orsolya-rendű apácák által fenntartott kisvárdai róm. kat. elemi népiskolai tanítónőképző-intézet és polgári leányiskola értsítője az 1927–28. tanévről. Kisvárda, 1928. Igazgatóság, 4.

⁸⁰ Leltár a kisvárdai római katolikus plébánia és egyház ingó- és ingatlan vagyonáról, 1936. szeptember 2. (Kisvárdai római katolikus plébánia)